

El fet religiós en la societat democràtica. La posició de l'Església Catòlica
Conferència del P. Abat de Montserrat, Josep M. Soler
Fórum Europa – Tribuna Catalunya
Barcelona, 12 de gener de 2016

El Papa Francesc, parlant al Consell d'Europa, el 25 de novembre del 2014, oferí la col·laboració de la Santa Seu per “realitzar plegats una reflexió a tot camp, perquè s'instauri una mena de ‘nova àgora’, en la qual tota instància civil i religiosa pugui confrontar-se lliurement amb les altres, si bé en la separació d'àmbits i en la diversitat de posicions, animada exclusivament pel desig de veritat i d'edificar el bé comú”. I això –deia encara- pel fet que l'Església, a partir de la seva experiència secular de la persona humana i “malgrat els pecats dels seus fills”, “no busca més que servir i donar testimoniatge de la veritat. No ens guia res més fora d'aquest esperit a encoratjar el camí de la humanitat” (cf. *Documents d'Església*, 50(2015)97). En altres paraules, l'Església, malgrat les fallades, fins i tot sorolloses, d'alguns dels seus membres, és portadora d'una saviesa de vida que li ve de la reflexió sobre els ensenyaments del seu mestre Jesús. Hi ha molts temes –deia encara el Papa- i de molta actualitat en els quals l'Església Catòlica pot col·laborar a un enriquiment mutu: drets humans, dignitat del treball, atur, acolliment del immigrants, atenció a les formes de pobresa i de marginació, economia al servei de les persones, la protecció del plantes, etc. (cf. *ibídem*).

Aquest plantejament té una doble dimensió. D'una banda tot el que fa referència a l'aportació que pot tenir el fet religiós a la societat democràtica. I, de l'altra, l'evolució

del pensament de l'Església catòlica sobre com es veu ella en la societat democràtica, particularment des del concili Vaticà II, clausurat ara ha fet 50 anys, que marcava un canvi de rumb important en aquest aspecte.

Veient els debats que suscita, podem dir que és un tema de molta actualitat i a diversos nivells de la societat i de l'administració, des de l'uropeu fins al municipal. És un tema que cal reflexionar, no pas des de la polèmica, sinó des d'un diàleg sincer. I en el qual cal superar postures de tipus decimonònic i també les dificultats de certs àmbits religiosos per admetre l'autonomia del poder legislatiu. Actualment es dóna un debat intel·lectual i també apareix una problemàtica concreta sobre llocs de culte, ús de símbols religiosos en espais i institucions públiques, la presència de càrrecs públiques en celebracions religioses, la presència pública de l'Església catòlica, etc.

Aquest matí voldria contribuir a fer una reflexió serena sobre aquest tema.

Deixant de banda els estats teocràtics i els nacionalscatolicismes o equivalents, les polítiques públiques a l'hora de tractar el fet religiós es poden reduir a tres els models:

1. Un model exclouent: que combat la presència del fet, del discurs i dels símbols religiosos dins la societat; i que només admet, si de cas, la fe en l'esfera purament privada.
2. Un model indiferent: que pretén oblidar el fet religiós, i per això sol procurar que vagi minvant o només en tolera les expressions més populars.
3. Un model inclusiu: que valora el fet religiós com una aportació positiva al procés de realització de les persones, a la promoció dels valors i a la cohesió social.

Aquest tercer model és, també, el que contempla la Constitució espanyola (art. 16, 3) quan parla de l'aconfessionalitat de l'Estat. I és, a més, el que des del concili Vaticà II, promou oficialment l'Església Catòlica. Sovint és esmentat, amb una expressió que ve del Papa Joan Pau II amb el nom de "sana laïcitat". Val a dir que, el 10 de novembre passat, el Cardenal Lluís Martínez Sistach, jurista competent i aleshores arquebisbe de Barcelona, va dedicar a aquest tema el seu brillant discurs d'entrada a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, amb el títol "Estat laic i societat. Pluralitat religiosa".

Segons aquest model inclusiu, en la construcció d'una societat laica, hi participen tres actors principals: els creients de diverses religions, els no creients i les institucions públiques (fonamentalment l'Estat en tots els seus nivells). Els dos primers han de cercar de presentar els seus models ètics per mitjà del diàleg, de la tolerància, de la col·laboració i de la generositat. En canvi l'Estat i les altres administracions públiques han de vetllar per l'interès general, sense pretendre imposar cap ideologia partidista servint-se dels mitjans que tenen al seu abast; és a dir, han de contribuir al bé comú. En aquest sentit, les característiques d'un Estat laic són l'aconfessionalitat, l'autonomia respecte dels magisteris religiosos i de les cosmovisions filosòfiques atees o agnòstiques, la neutralitat ideològica, la independència i separació de l'Església o d'altres confessions religioses, la defensa de la llibertat religiosa i de la llibertat de consciència.

En el cas concret del nostre país, cal tenir present, d'una banda, que gran part de la nostra cultura, així com de tota la cultura occidental, no és intel·ligible sense el codi cultural que prové de la Bíblia a més del grecoromà i del de la il·lustració; i també cal tenir present el fet que el cristianisme, i concretament l'Església Catòlica, ha tingut una importància molt gran en la nostra cultura: en el pensament, en la música, en la literatura, en la pintura, en l'arquitectura, en la configuració de tradicions i de calendaris festius, en la geografia, etc. Però, d'altra banda, cal tenir present, també, que actualment tot i haver-hi, al nostre país, un nombre majoritari de persones que es defineixen cristianes, i més concretament catòliques (de cultura o de vivència personal), la nostra societat s'ha fet més diversa pel que fa al posicionament sobre la religió (hi ha més persones que fa uns anys que es defineixen com a atees o agnòstiques). I, a més, amb la immigració i amb l'obertura a altres corrents espirituals, ha augmentat d'una manera molt notable la diversitat religiosa, amb la qüestió de drets i deures que comporta. Davant d'això, tota administració, del nivell que sigui (estatal, autonòmic, local) ha de veure com a cosa positiva la vivència religiosa i ha de tenir una política pública sobre el fet religiós. Un fet que no és només una qüestió privada, com de vegades s'insisteix a dir, sinó que, tot i arrelar en l'àmbit personal privat, té una dimensió comunitària i, per tant, una dimensió pública.

He pensat que podia ser útil exposar ara molt breument la visió que l'Església Catòlica té d'aquest tema des de la perspectiva que li va obrir el Concili Vaticà II i des de la consciència de viure en una societat democràtica i religiosament plural. El concili Vaticà II obre un canvi de perspectiva molt notable en la relació entre l'Església Catòlica i la societat moderna. El text fonamental que serveix de pauta fins als nostres dies és la Constitució conciliar "Gaudium et Spes" sobre l'Església i el món contemporani. Parla de la dignitat de la consciència. "La consciència –diu– és el nucli més secret i el sagrari de l'home [...]. Per la fidelitat a la consciència, els cristians s'uneixen als altres homes per cercar la veritat i per resoldre en la veritat tants problemes morals com sorgeixen tant en la vida individual com en les relacions socials" (n. 16). Aquesta fidelitat a la consciència és a la base de la llibertat (n. 17) i, per tant, de la sana laïcitat o laïcitat positiva.

La Constitució conciliar tracta, també, de la justa autonomia de les realitats terrenes (n. 36). I, a partir de l'autonomia legítima d'aquestes realitats, precisa el servei de l'Església a la societat. Diu que "l'Església reconeix tot allò que hi ha de bo en el dinamisme social contemporani, principalment l'evolució vers la unitat, el procés d'una socialització i associació civil i econòmica". I que vol "contribuir al bé comú de la societat dels nostres dies" amb el dinamisme que li ve de la fe i de l'amor evangèlics viscuts pels seus membres". I explicita que no pretén "l'exercici, amb mitjans purament humans, de cap domini extern" (n. 42).

Dels textos conciliaris, se'n dedueix que l'Església reconeix la llibertat religiosa, la no confessionalitat de l'Estat i la igualtat jurídica dels ciutadans. Efectivament, "la comunitat política i l'Església són independents i autònomes l'una de l'altra en el propi camp. Totes dues, per bé que a títol divers, estan al servei de la vocació personal i social de les mateixes persones humanes" (Gaudium et Spes, 76). [...] Té per "legítima, per tant, una sana laïcitat de l'Estat en virtut de la qual les realitats temporals es regeixen segons les normes que els són pròpies, sense excloure, però, els referiments ètics." (Benet XVI, Discurs al Quirinal, 24 de juny 2005).

Em sembla molt il·lustratiu, en aquest sentit, un text signat per Joseph Ratzinger/Benet XVI fent veure com la unió de Església i l'Estat és negativa fins i tot per a la missió mateixa de l'Església. Diu: "L'imperi cristià ja va intentar aviat convertir la fe cristiana en el factor de la unitat imperial. El regne de Crist, per tant, havia de prendre la figura i l'esplendor del regne polític. La debilitat de la fe, la debilitat terrenal de Jesucrist, havia de ser sostinguda pel poder polític i militar. En tots els segles, i de diverses maneres, ha existit aquesta temptació d'assegurar la fe amb el poder, i aquestes abraçades sempre li han fet córrer el risc d'ofegar-la. La lluita per la llibertat de l'Església, la lluita per evitar que el regne del Crist no s'identifiqui amb cap credo polític, s'ha d'emprendre al llarg de tots els segles. Efectivament, la fusió entre fe i poder polític sempre té un preu: al final la fe es posa al servei del poder i es doblega a les seves conveniències" (*Jesús de Natzaret*, Barcelona, 2007, p. 49).

França és un país d'una tradició laica consolidada. Fa una anys els bisbes francesos van escriure una carta col·lectiva adreçada a la societat francesa en general en la qual deien: "La separació entre l'Església i l'Estat, després d'un segle d'experiència, pot ser vista com una solució institucional que [...] ofereix als catòlics de França la possibilitat de ser actors lleials en la societat. Afirmar això equival a reconèixer el caràcter positiu de la laïcitat, no tal com va ser en el seus orígens, quan es presentava com una ideologia conqueridora i anticatòlica, sinó tal com ha arribat a ser després d'un segle d'evolucions culturals i polítiques: un marc institucional, i, alhora, una actitud d'esperit que ajuda a reconèixer la realitat del fet religiós, especialment del fet religiós cristià, en la història de la societat francesa" (cf. *Proposer la foi dans la société actuelle*, desembre, 1996). Això implica, deien encara els bisbes de França que l'Església no ha d'imposar sinó de proposar el seu missatge.

D'una banda, doncs, cal "insistir en la distinció entre l'àmbit polític i el religiós per tutelar tant la llibertat religiosa dels ciutadans, com la responsabilitat de l'Estat envers ells; i, d'altra banda, cal adquirir una més clara consciència de les funcions [...] de la religió per a la formació de les consciències i de la contribució que pot aportar al costat d'altres instàncies, per a la creació d'un consens ètic de fons en la societat" (Benet XVI, Discurs a l'Elysée, 12 setembre 2008).

Sobre aquest tema de la creació d'un consens ètic és bo de citar les paraules que el papa Benet XVI va pronunciar al Westminster Hall del Parlament de Londres, davant dels parlamentaris de les dues Cambres (Lords i Comuns), del govern britànic, dels antics caps de govern i dels ambaixadors acreditats al Regne Unit: "A quina autoritat – deïa- es pot apel·lar per resoldre els dilemes morals? Aquesta qüestió ens porta directament als fonaments dels discurs civil. Si els principis morals que sostenen el procés democràtic no es fonamenten, per la seva banda, sobre res més de més sòlid que sobre el consens social, aleshores la fragilitat del procés es mostra en tota la seva evidència. Aquí hi ha l'autèntic desafiament per a la democràcia [...]. La qüestió central que està en joc, doncs, és la següent: on es pot trobar el fonament ètic per les opcions polítiques? La tradició catòlica sosté que les normes objectives que governen la recta manera d'actuar són accessibles a la raó, prescindint del contingut de la revelació. Segons aquesta comprensió, el rol de la religió no és tant el de fornir aquestes normes, com si aquestes no poguessin ser conegudes dels no creients –i encara és menys el de proposar solucions polítiques concretes, cosa que està totalment fora de la competència de la religió- sinó més aviat d'ajudar a purificar i a fer llum sobre

l'aplicació de la raó en el descobriment dels principis morals objectius. [...] Per això, [...] el món de la raó i el món de la fe –el món de la secularitat racional i el món del credo religiós- tenen necessitat l'un de l'altre, i no haurien de tenir por d'entrar en un profund i continu diàleg, pel bé de la nostra civilització. La religió, en altres paraules, per als legisladors no és un problema a resoldre sinó un factor que contribueix d'una manera vital al debat públic de la nació” (cf. *L'Osservatore Romano*, 19.09.2010, p. 5).

Aquesta posició reflexiva de l'Església Catòlica pot ser compartida per molts creients d'altres tradicions religioses i per altres persones no creients. Junts hem de col·laborar al bé de les persones. Cal, doncs, promoure i encoratjar el diàleg entre la fe i la raó en els diversos nivells de la vida del nostre país. Amb aquestes reflexions no he volgut fer altra cosa que subratllar la necessitat que tenim, també a casa nostra, d'establir un diàleg sincer entre el món de la fe reflexionada i el món de la secularitat racional.

Com deia el text dels bisbes francesos que he citat, els cristians, i més concretament els membres de l'Església, som i volem ser “actors lleials en la societat” tot respectant l'autonomia de l'Estat i de l'Església i buscant d'estar al servei dels ciutadans.